

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ПРИЙДУН ЛЮБОВ МИРОСЛАВІВНА

УДК 336.77

**УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ БАНКУ І ЕФЕКТИВНІСТЬ
БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Тернопіль – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Тернопільському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Дзюблюк Олександр Валерійович,
Тернопільський національний економічний університет,
завідувач кафедри банківської справи

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Терещенко Олег Олександрович,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
завідувач кафедри корпоративних
фінансів і контролінгу;

кандидат економічних наук, доцент
Грудзевич Ярослав Васильович,
Львівський інститут банківської справи
Університету банківської справи НБУ,
професор кафедри банківської справи

Захист відбудеться 29 травня 2014 року о 11 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради 58.082.01 Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46020, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11а, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46020, м. Тернопіль, вул. Бережанська, 4.

Автореферат розісланий 25 квітня 2014 року.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

Т. О. Кізима

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Посилення глобалізаційних процесів, необхідність адаптації української банківської системи до умов сучасних економічних реалій, недосконалість інформаційного середовища загострюють проблему удосконалення механізму управління кредитним ризиком банків у загальній системі забезпечення ефективності їх функціонування.

Сьогодні кредитний ризик-менеджмент стає ключовим чинником регулювання співвідношення позичкового та промислового капіталів, значною мірою визначає якість використання кредитних ресурсів у перерозподільних процесах і реальному секторі економіки. Це зумовлює необхідність комплексного дослідження теоретичних підходів та практичних засад до управління кредитним ризиком з метою реалізації стратегічних і тактичних цілей функціонування банків. Тому визначення напрямів управління кредитним ризиком є одним із основних завдань у системі заходів щодо підвищення ефективності банківської діяльності, забезпечення якої особливо актуальне з урахуванням посткризового розвитку економіки України й утримання стійкої конкурентної позиції в умовах експансії іноземного капіталу, а також активізації банківського кредитування для відновлення роботи реального сектору.

Фундаментальні основи банківського ризик-менеджменту були закладені в працях таких зарубіжних вчених, як І. Бланк, Дж. М. Кейнс, Дж. Маршал, Дж. Міль, О. Моргенштерн, Ф. Найт, Дж. Нейман, А. Пігу, П. Роуз, Дж. Сінкі, А. Шапкін та ін. Ґрунтовні дослідження щодо управління кредитним ризиком банку здійснювали російські та українські науковці і практики, зокрема: В. Бобиль, Т. Васильєва, О. Васюренко, Н. Версаль, О. Дзюблюк, А. Спіфанов, О. Лаврушин, Л. Примостка, О. Терещенко, Н. Хохлов та ін. Дослідженнями в частині ефективної організації кредитної діяльності банків займалися Я. Грудзевич, О. Кириченко, В. Корнеєв, А. Мороз, М. Савлук, питаннями кредитування – В. Волохов, М. Пессель, Д. Рікардо, А. Сміт, М. Фрідман, С. Харіс, Є. Хенсен, І. Шумпетер. Проблеми управління ризиком кредитного портфеля висвітлювали у своїх наукових доробках Г. Марковіц, М. Міллер, Ф. Модельяні, П. Самуельсон, Д. Тобін, У. Шарп.

Незважаючи на те, що вивченню питань кредиту та управління кредитним ризиком присвячено значну кількість праць українських і зарубіжних науковців, варто відмітити, що в більшості із них розглядаються окремі аспекти управління кредитним ризиком або ж окремі інструменти його оптимізації, тоді як важливо проаналізувати концептуальні основи зниження кредитного ризику в контексті його впливу на ефективність діяльності банків. Зазначене зумовлює об'єктивну потребу у ґрунтовних теоретичних та практичних дослідженнях у цьому напрямку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукові результати дисертаційної роботи є складовою частиною науково-дослідних робіт, що виконує колектив кафедри банківської справи Тернопільського національного економічного університету, в тому числі за темами: «Розвиток банківської системи України як основа реалізації стратегії економічного зростання» (державний реєстраційний номер 0108U002110); «Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів» (державний

реєстраційний номер 0106U011824); «Грошово-кредитне регулювання у механізмі забезпечення макроекономічної стабілізації і ефективності функціонування банківської системи України» (державний реєстраційний номер 0111U000157). Роль автора у виконанні цих тем полягає у здійсненні розробок, пов'язаних із напрямками підвищення ефективності банківської системи, удосконаленням роботи банків з управління ризиками своєї діяльності, а також у дослідженні впливу кредитного ризику на стійкість банківських установ.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретичних засад організації кредитної діяльності банківських установ, визначення напрямів управління кредитним ризиком для підвищення ефективності функціонування банків. Відповідно до визначеної мети в роботі передбачено вирішення таких основних завдань:

- уточнити сутність кредиту як економічної категорії та обґрунтувати поняття кредитного ризику;
- проаналізувати визначення індивідуального кредитного ризику і ризику кредитного портфеля та сформулювати мету управління ними;
- на концептуальному рівні визначити порядок дій банківських працівників у процесі управління кредитним ризиком;
- обґрунтувати поняття ефективності банківської діяльності як окремої дефініції та проаналізувати вплив кредитного ризику на неї;
- визначити сутність організаційно-економічного механізму управління кредитним ризиком банку та охарактеризувати його складові;
- удосконалити класифікацію основних факторів, що впливають на виникнення кредитного ризику банку;
- проаналізувати регулятивний вплив НБУ на кредитну діяльність банків та рівень її ризиковості;
- визначити перспективні напрями мінімізації кредитного ризику банку у процесі кредитної взаємодії із реальним сектором економіки з метою підвищення ефективності банківської діяльності.

Об'єктом дослідження є кредитна діяльність банків у процесі їх взаємодії з індивідуальними та корпоративними клієнтами.

Предметом дослідження є механізм управління кредитним ризиком банків та його вплив на ефективність банківської діяльності.

Методи дослідження. У процесі дослідження було використано сукупність загальнонаукових прийомів і методів пізнання. Серед них: метод групування, порівняння та узагальнення економічних показників – для дослідження тенденцій кредитної діяльності банків; порівняльний аналіз – при класифікації та структуризації елементів кредитного ризику банку; метод системного оцінювання – для розгляду теоретичних аспектів відносин банків з позичальниками; метод теоретичного узагальнення, порівняння і наукової абстракції – в процесі розвитку категоріально-понятійного апарату дослідження, зокрема для розкриття сутнісних аспектів при обґрунтуванні поняття «управління кредитним ризиком» та його впливу на ефективність банківської діяльності; метод аналізу і синтезу – для оцінки ролі банків як основних посередників на фінансовому ринку; методи кореляційно-регресійного аналізу – при обґрунтуванні впливу кредитування на економічний розвиток країни; метод причинно-наслідкового зв'язку – для

обґрунтування дії факторів, що спричиняють кредитний ризик банку, та вибору інструментів його мінімізації; абстрактно-логічний метод – для визначення шляхів підвищення ефективності банківського функціонування та напрямів удосконалення механізму управління кредитним ризиком; метод економіко-математичного моделювання – при розробці пропозицій щодо оптимізації структури кредитного портфеля банку.

Інформаційну базу роботи становлять законодавчі та нормативні акти, які регулюють діяльність банків, офіційні статистичні дані й інструктивні матеріали Національного банку України, звітні дані Державного комітету статистики України, дослідження рейтингових і аналітичних агентств, наукові праці вітчизняних та зарубіжних економістів з досліджуваної проблематики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні і практичному вирішенні комплексу питань, пов'язаних з управлінням кредитним ризиком та формуванням оптимального кредитного портфеля банку в умовах ринкової економіки. У процесі дослідження були отримані такі найбільш суттєві наукові результати:

вперше:

– розроблено концепцію управління кредитним ризиком банку, що передбачає чітку організацію механізму взаємодії всіх учасників кредитних відносин і включає ряд послідовних етапів, спрямованих на досягнення стратегічних цілей кредитної політики та забезпечення ефективності банківської діяльності. Автором обґрунтовано комплексний підхід до організації ризик-менеджменту банку, що є основою для прийняття раціональних управлінських рішень у процесі взаємовідносин з індивідуальними та корпоративними клієнтами. Перевагою запропонованої концепції є охоплення всіх організаційних та економічних аспектів управління кредитним ризиком на рівні банку загалом, а не лише при взаємодії з окремими позичальниками;

удосконалено:

– визначення організаційно-економічного механізму управління кредитним ризиком банку як системи способів, методів і важелів, що окреслюють умови та послідовність організації кредитного ризик-менеджменту, які через систему якісних управлінських рішень дозволяють забезпечити адаптивність банку до змін зовнішніх і внутрішніх факторів кредитного ризику для досягнення запланованого рівня доходності кредитних операцій та ефективності банківської діяльності. Розгляд даної дефініції, на відміну від існуючих поглядів, що обмежуються переліком складових елементів механізму та обґрунтуванням їх взаємовпливу, дозволяє зосередити увагу на управлінському аспекті системи мінімізації кредитного ризику, підкреслюючи необхідність комплексного підходу до нього, чіткої регламентованості та взаємозв'язку всіх його структурних елементів, що спрямовані на досягнення стратегічних цілей діяльності банку;

– класифікацію факторів виникнення кредитного ризику банку, зокрема шляхом їх поділу на зовнішні і внутрішні та виокремлення в межах останніх стратегічних і тактичних, що відповідає організаційній структурі банку, пов'язаній з управлінням кредитним ризиком. Обґрунтування такого поділу, на відміну від існуючих формулювань факторів кредитного ризику, котрі переважно

відображають більш загальні класифікаційні аспекти, дає можливість спростити його ідентифікацію та відповідно до рівня виникнення оперативно обирати найбільш ефективний метод управління залежно від масштабів можливої ризикової події та наслідків її реалізації;

– трактування дефініції «кредитний ризик», котру запропоновано визначити як грошове вираження ймовірності порушення позичальником взятих на себе зобов'язань перед кредитором, що виявляється у неможливості внаслідок дії зовнішніх та внутрішніх чинників дотримання графіку повернення наданої на тимчасовій і платній основі вартості у належних обсягах, що спричиняє недоотримання кредитором запланованого рівня доходів від здійсненої операції. На відміну від існуючих тлумачень кредитного ризику, які здебільшого відображають його сутність через імовірність неповернення кредиту, наведене визначення акцентує увагу на вартісному вираженні реалізації кредитного ризику та на цілі здійснення кредитної операції, а саме на отриманні запланованого рівня доходу, що має безпосередній вплив на ефективність банківської діяльності;

набули подальшого розвитку:

– обґрунтування сутності управління кредитним ризиком як сукупності прийомів і засобів, застосування яких банківським менеджментом дає можливість для виявлення, оцінки, впливу та контролю за кредитним ризиком з метою отримання запланованого доходу від здійснення кредитної операції, недопущення виникнення ризикової події і зменшення ризику до прийняттого рівня для забезпечення ефективної діяльності банку. На відміну від існуючих підходів, що обмежуються розглядом етапів роботи з мінімізації кредитного ризику, у запропонованому визначенні управління кредитним ризиком пропонується розглядати у контексті кінцевої мети кредитної операції банку, а саме на отриманні прибутку, не нижчого за запланований рівень, та наголошується, що управління кредитним ризиком є одним із методів забезпечення ефективності діяльності банку;

– визначення ризику кредитного портфеля банку як імовірності незапланованого порушення структури кредитних вкладень, що може спричинити недоотримання доходів і зниження капіталу банківської установи внаслідок неефективної реалізації кредитної політики та порушення умов кредитного договору декількома позичальниками одночасно. Запропонована дефініція відрізняється від наявних формулювань, які переважно розглядають кредитний ризик на рівні окремої кредитної угоди, чіткою конкретизацією причин виникнення ризику кредитного портфеля банку, вказуючи на необхідності управління усіма наданими кредитами в їх сукупності та тісному взаємозв'язку;

– трактування ефективності банківської діяльності як здатності банку в такий спосіб організувати управління власними активами та пасивами, при якому досягатиметься зниження рівня ризиковості його функціонування, забезпечення стабільної прибутковості та підвищення ринкової вартості банківської установи. Дане визначення відрізняється від існуючих підходів, котрі здебільшого не конкретизують мету забезпечення ефективної роботи банку, акцентуванням уваги на об'єктах ефективності, управління якими дозволить досягти кінцевих цілей банківської діяльності;

– формулювання поняття банківських кредитних операцій, які пропонується розглядати як практичну реалізацію банками кредитних взаємовідносин, спрямованих на ефективне розміщення грошових ресурсів на тимчасовій та платній основі й на умовах, зазначених у кредитній угоді. На відміну від існуючих підходів, котрі переважно ототожнюють банківські кредитні операції із власне кредитним процесом, запропоноване формулювання дозволило виділити їхні головні сутнісні ознаки та акцентувати увагу на необхідності прибуткового розміщення коштів, що відповідає економічній сутності діяльності банку як ринкового інституту.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Результатом вирішення поставлених у дисертації завдань є розробка пропозицій та рекомендацій практичного характеру щодо реалізації механізму управління кредитним ризиком банку й через нього підвищення ефективності банківської діяльності, що включають: 1) рекомендації щодо здійснення адаптивної політики банку в процесі управління кредитним ризиком; 2) пропозиції щодо використання моделі мінімізації втрат банку від кредитної діяльності, що досягається завдяки формуванню оптимальної структури кредитного портфеля; 3) обґрунтування методики визначення кредитоспроможності позичальника з метою формування резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банку; 4) рекомендації щодо оптимізації організаційної структури банку для оперативного прийняття рішень при управлінні кредитним ризиком; 5) пропозиції з удосконалення основних методів управління кредитним ризиком з метою підвищення ефективності банківського функціонування; б) обґрунтування системи показників для оцінки ефективності діяльності банку та управління кредитним ризиком.

Наукові результати та практичні рекомендації, сформульовані в дисертації, отримали схвальну оцінку та використовуються у практичній діяльності ПАТ «Промислово-фінансовий банк» (довідка № 01/03-0900/13 від 05.09.2013 р.), ПАТ «КБ Хрещатик» (довідка № 92/01-963 від 31.07.2013 р.), ПАТ КБ «Приватбанк» (довідка № Э.НМ.0.0.0.0.1/01-2702 від 31.10.2013 р.).

Наукові результати дисертації використовуються у навчальному процесі в Тернопільському національному економічному університеті при розробці методичного забезпечення і викладанні навчальних дисциплін «Банківські операції», «Гроші та кредит», «Кредитування і контроль» (довідка № 126-25/2037 від 04.10.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, які викладені у дисертації і виносяться на захист, висновки, рекомендації та пропозиції одержані автором самостійно та є його науковим доробком.

Апробація результатів дисертації. Окремі положення та результати дослідження обговорювались на наукових семінарах кафедри банківської справи Тернопільського національного економічного університету, а також пройшли апробацію та отримали позитивну оцінку на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях: «Стратегія формування відкритої господарської системи в Україні» (м. Львів, 2008 р.); «Розвиток банківської системи України як основа реалізації стратегії економічного зростання»

(м. Тернопіль, 2008 р.); «Фінансова політика України: реалії та перспективи розвитку (м. Хмельницький, 2008 р.); «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (м. Тернопіль, 2009 р.); «Стратегія розвитку України у глобальному середовищі» (м. Сімферополь, 2009 р.); «Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України» (м. Суми, 2009 р.); «Сучасність, наука, час. Взаємодія та взаємовплив» (м. Київ, 2009 р.), «Україна наукова» (м. Київ, 2010 р.); «Проблеми формування нової економіки XXI століття» (м. Дніпропетровськ, 2011 р.); «Нові шляхи розвитку країн Вишеградської четвірки та України» (м. Луцьк, 2011 р.); «Ефективна монетарна політика як необхідна умова стабільного розвитку банківської системи» (м. Тернопіль, 2011 р.); «Сучасні тенденції розвитку банківських систем в умовах подолання наслідків світової фінансової кризи» (м. Тернопіль, 2011 р.); «Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми» (м. Тернопіль, 2012 р.); «Проблеми соціально-економічного розвитку підприємництва» (м. Дніпропетровськ, 2012 р.); «Сучасна освіта і наука в Україні: традиції та інновації» (м. Харків, 2012 р.); «Ефективність функціонування банківської системи України як основа макроекономічної стабілізації» (м. Тернопіль, 2012 р.); «Розвиток банківської системи України у контексті глобалізації економічних процесів» (м. Тернопіль, 2012 р.); «Реформування банківської системи в контексті глобалізаційних процесів» (м. Тернопіль, 2012 р.); «Грошово-кредитне регулювання у механізмі забезпечення макроекономічної стабілізації та ефективності функціонування банківської системи України» (м. Тернопіль, 2013 р.); «Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України» (м. Київ, 2013 р.); «Розвиток банківського бізнесу в умовах глобальної нестабільності» (м. Тернопіль, 2013 р.); «Регіональний розвиток – основа розбудови української держави» (м. Донецьк, 2013 р.).

Публікації. Основні положення та найважливіші результати дисертаційної роботи викладено у 36 наукових працях загальним обсягом 12,17 д. а. (з яких особисто автору належать 10,84 д. а.), з них 3 статті у колективних монографіях, 12 публікацій у наукових фахових виданнях (у т.ч. 1 публікація у виданні, включеному до реєстру міжнародних наукометричних баз), 21 публікація за матеріалами всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст роботи викладено на 202 сторінках, що містять 14 таблиць на 9 сторінках, 17 рисунків, з яких 2 займають повний обсяг сторінки. Робота містить 73 додатки на 114 сторінках, список використаних джерел налічує 329 позицій на 29 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

Розділ 1 «Теоретичні засади банківської діяльності як основи фінансового посередництва на ринку» присвячено розгляду теоретичних аспектів організації кредитної діяльності банків, дослідженню економічної сутності кредитних операцій та кредитного ризику, управління яким є основою ефективного функціонування банківських установ.

Аналіз існуючих підходів до визначення сутності банків та умов їх

функціонування дав змогу встановити, що банком є фінансовий інститут, що проводить ризикову діяльність, спрямовану на задоволення потреб клієнтів у кредитно-розрахункових послугах та який має забезпечувати належний рівень ефективності відповідно до інтересів власників та акціонерів. Доведено, що ризик є іманентною рисою функціонування банків у ринковій економіці та зумовлений невизначеністю, непередбачуваністю, інформаційною асиметрією операційного середовища їх діяльності, а також необхідністю здійснення ризикових вкладень з метою отримання такого рівня прибутку, який би міг задовольнити потреби всіх економічних агентів. Оцінка генезису наукових підходів до визначення сутності ризику дозволила виокремити основні недоліки існуючих визначень і запропонувати його власне трактування як грошового вираження наслідків прийнятих рішень в умовах невизначеності, яка зумовлена динамічністю середовища функціонування суб'єктів, внаслідок чого виникає ймовірність недоотримання запланованого рівня доходу. Тобто це є невизначеність у майбутньому наслідку прийнятого управлінського рішення, що виражається в упущенні можливості використати сприятливу ситуацію на ринку. При цьому в роботі підкреслено, що ризикова подія передбачає три можливі варіанти результату: негативний (втрати), нульовий та позитивний (прибуток).

У дисертації доведено необхідність категоріального аналізу сутності кредиту і дослідження його впливу на економічний розвиток країни, що виступає базою для наукового обґрунтування сукупності пропозицій, спрямованих на проведення банками виваженої кредитної політики й зниження рівня її ризиковості в контексті забезпечення ефективності банківської діяльності. Обґрунтовано, що саме від здатності банків якісно управляти кредитним ризиком залежить їх ефективне функціонування з позиції забезпечення належного рівня прибутковості, адже кредитування займає найбільшу частку в структурі активних операцій банків та забезпечує значний обсяг їх доходів.

В роботі наголошено, що управління кредитним ризиком банку слід здійснювати на індивідуальному та портфельному рівнях. У зв'язку з таким розподілом визначено поняття індивідуального кредитного ризику як ймовірності невиконання позичальником зобов'язань за кредитною операцією, тобто можливості того, що платежі за кредитом через вплив зовнішніх та внутрішніх факторів проводитимуться з відхиленням від умов кредитного договору або взагалі не проводитимуться. Управління індивідуальним кредитним ризиком спрямоване на зниження ймовірності неповернення кредитних коштів та втрат, які він може спричинити. У визначенні ризику кредитного портфеля акцентується увага на зв'язку його структури і доходів банківської установи, що вказує на необхідність управління усіма наданими банком кредитами.

Ціллю управління ризиком кредитного портфеля є виявлення, оцінка, вплив та контроль за кредитним ризиком з метою підтримки збалансованості кредитного портфеля банку та мінімізації можливих втрат від його реалізації. Доведено, що порушення оптимальної структури кредитного портфеля може спричинити погіршення його якості, що впливає на показники банківської діяльності.

На підставі проведеного аналізу встановлено, що функціонування банків як провідних ринкових інститутів має бути ефективним у зв'язку з важливими суспільними та загальноекономічними завданнями, які на них покладені. Тому в

дисертації виділено поняття ефективності банківської діяльності. Дослідження показало, що існуючі підходи до її змісту не дають повного уявлення про об'єкти ефективності, управління якими дозволяє досягти цілей функціонування банку. На основі аналізу змісту дефініції «ефективність діяльності» сформульовано власне поняття ефективності банківської діяльності та схематично відображено цілі, завдання, елементи та критерії її досягнення (рис. 1).

До цілей ефективності банківської діяльності віднесено зростання ринкової вартості банку та отримання прибутку. Вказані цілі визначають загальну спрямованість функціонування банку й потребують деталізації у критеріях ефективності. Вони виявляються у рівні задоволеності інтересів зацікавлених осіб результатами банківського функціонування і відображаються в отриманих ефектах. Виходячи з цього, в роботі проаналізовані економічний (дозволяє виконати функцію банку на мікрорівні, тобто раціонально використовувати ресурси для можливості здійснення довгострокової діяльності) й соціальний (дозволяє виконати функцію банку на макрорівні – здійснення трансформаційної функції з найменшими втратами) ефекти. Оцінку результатів ефективності запропоновано здійснювати у кількісному (досягнення тактичних цілей) та якісному (досягнення стратегічних цілей) аспектах.

У роботі доведено, що ефективності банківського функціонування не можливо досягнути без ефективної кредитної діяльності, тобто здатності банку забезпечити таку організацію кредитного процесу, за якого здійснюватиметься найбільш раціональне використання кредитних ресурсів для отримання максимального рівня доходу від кредитних операцій при найменшому рівні їх ризиковості. В свою чергу, ефективність кредитної діяльності значною мірою визначається якістю управління кредитним ризиком банку.

Виділення і комплексне врахування факторів, що впливають на виникнення кредитного ризику, є необхідною умовою при виборі найбільш оптимального методу управління ризиками кредитування. З огляду на це фактори кредитного ризику прокласифіковано на зовнішні (форс-мажорного характеру, операційного середовища, регіонів, галузей) і внутрішні та виокремлено в межах останніх стратегічні (формування організаційної структури, методико-методологічного, інформаційного і юридичного забезпечення, кадрової та кредитної політики, маркетингу, кредитних продуктів і послуг) і тактичні (технологічні, інформаційні), що дозволяє спростити ідентифікацію кредитного ризику та відповідно до рівня їх виникнення обрати найбільш оптимальні інструменти управління ним.

Розділ 2 «Організаційно-економічний механізм управління кредитним ризиком банку» присвячено характеристиці основних засад функціонування механізму управління кредитним ризиком банку, аналізу практичних аспектів його реалізації, дослідження яких дозволило обґрунтувати базові напрями поліпшення банківського кредитування та підвищення ефективності діяльності банків.

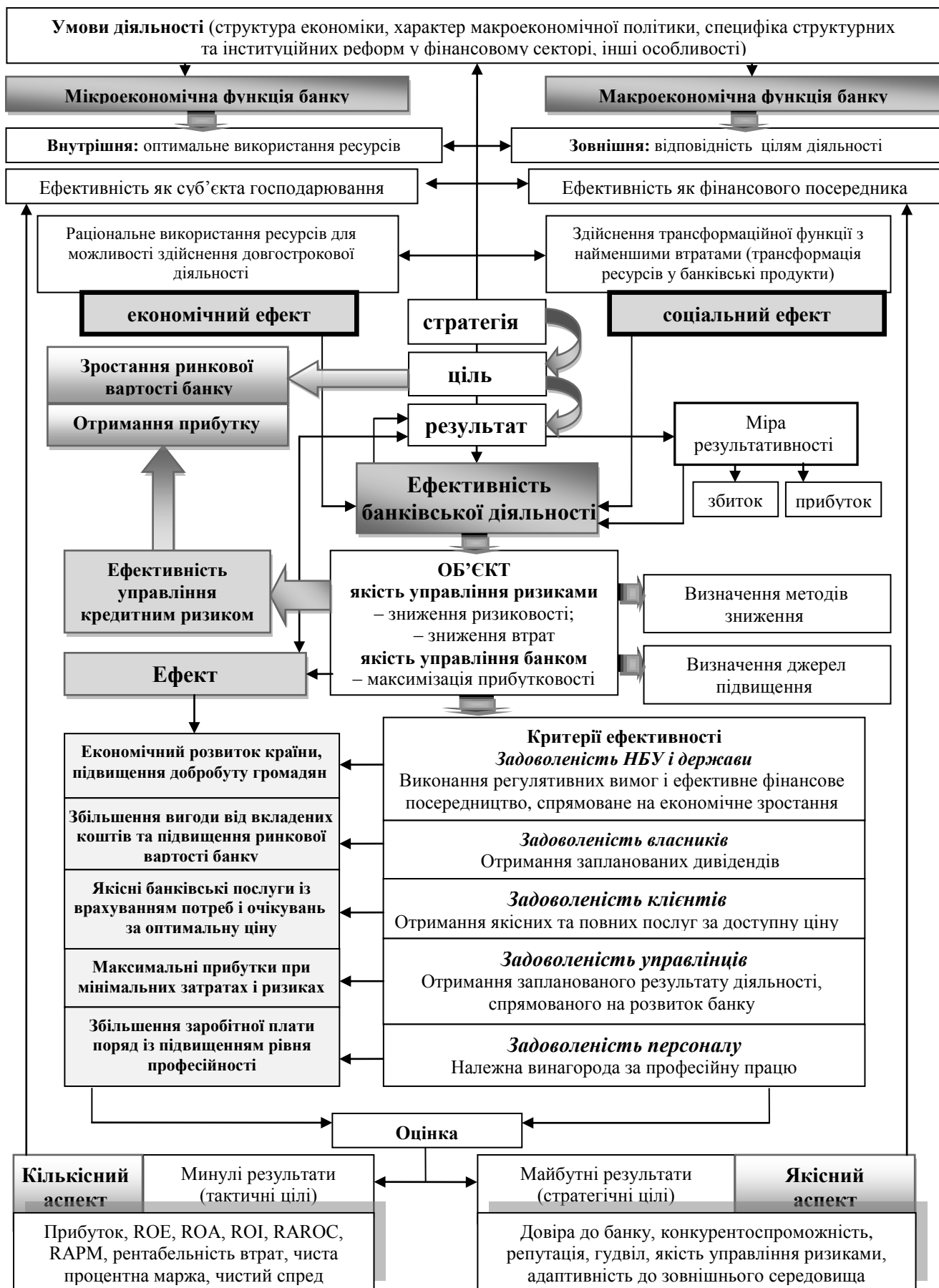

Рис. 1. Складові елементи ефективності банківської діяльності

У роботі доведено, що коли йдеться про процес управління кредитним ризиком у контексті його впливу на ефективність банківського функціонування, то найбільш доцільно його розглядати у межах певного механізму, котрий би включав якісну систему відбору об'єктів кредитування, надавав можливість забезпечити заплановані рівні дохідності, ризиковості й ліквідності банку і дозволив оперативно реагувати та адаптувати банківську діяльність до змін зовнішнього середовища.

Виходячи з цього, в роботі обґрунтовано організаційно-економічний механізм управління кредитним ризиком банку, який містить у своїй основі два базові елементи – організаційний та економічний (рис. 2).

Перший є сукупністю структурно-функціональних елементів, що забезпечують взаємодію і координацію окремих підсистем банку з метою забезпечення оперативності прийняття управлінських рішень щодо впливу на кредитний ризик в умовах змінних кредитних потреб клієнтів у динамічному середовищі функціонування. Він визначає організаційні аспекти управління кредитним ризиком та регламентує дії працівників, залучених до даного процесу. Економічний механізм розглядається як сукупність засобів та послідовних дій, спрямованих на реалізацію процесу управління кредитним ризиком з метою мінімізації його впливу на діяльність банку та досягнення запланованого рівня дохідності. Він забезпечує належні умови високоефективної діяльності банку через чітку регламентацію методики управління кредитним ризиком та раціонального використання кредитних ресурсів.

Запропонований організаційно-економічний механізм управління кредитним ризиком відображає ключові засади організації та здійснення кредитного ризик-менеджменту банку, містить конкретний функціональний аспект, пов'язаний із його системною діяльністю щодо такого управління кредитним ризиком, яке б дозволило створити оптимальні умови для реалізації стратегічних цілей банківської установи.

У роботі проаналізовано вітчизняну практику управління індивідуальним кредитним ризиком та визначено, що існує значна кількість методів управління ним, кожен з яких має певні переваги та недоліки. В зв'язку з цим доцільність їх застосування в банку має бути обґрунтованою, виходячи із можливості найбільш оптимального покриття втрат від негативних наслідків реалізації кредитного ризику.

У дисертації також доведено, що методика НБУ, яка регламентує один із основних елементів процесу управління кредитним ризиком – оцінку фінансового стану позичальників, не повною мірою враховує особливості їх діяльності, а тому потребує вдосконалення.

У зв'язку з цим алгоритм дій банківських працівників при визначенні кредитного рейтингу позичальника доповнено рядом кількісних та якісних факторів, які впливають на його діяльність. Зокрема, їх згруповано у прогнозовані (кредитний продукт, макроекономічні показники, державна підтримка підприємств, галузі, регіону) та непрогнозовані (форс-мажор) фактори, необхідність врахування яких зумовлена потребою якнайкраще оцінити перспективи вкладення кредитних ресурсів у ті чи інші види діяльності клієнта з метою мінімізації ймовірності виникнення проблемної заборгованості.

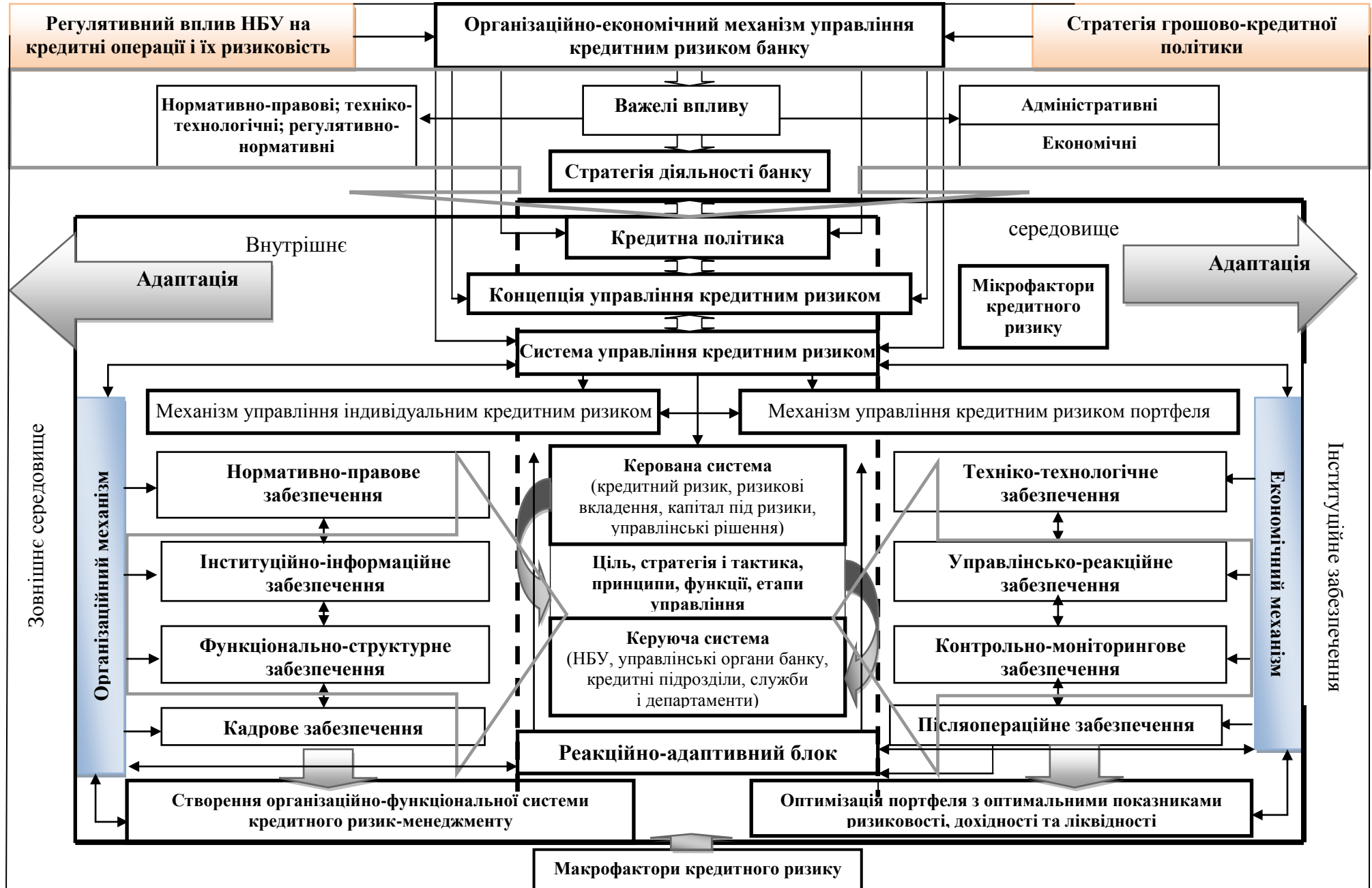

Рис. 2. Організаційно-економічний механізм управління кредитним ризиком банку

На основі аналізу основних тенденцій кредитної діяльності банків України встановлено, що здебільшого вони не приділяли належної уваги управлінню кредитним ризиком. Підтвердженням цього слід вважати підвищення частки простроченої заборгованості, відрахувань у резерви за активними операціями, зниження рентабельності активів і капіталу банків та результатів діяльності, що особливо загострилося в кризових умовах функціонування банківської системи України (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка структури кредитного портфеля банків України та окремих показників їх діяльності у 2008–2013 рр. *

Рік	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Кредити надані, млн. грн.	485 368	792 244	747 348	755 030	825 320	815 327	911 402	
Питома вага кредитів в активах банку, %	81,0	85,5	84,9	80,1	78,3	72,3	71,3	
Кредити, що надані суб'єктам господарювання, млн. грн.	276 184	482 584	474 991	508 288	580 907	609 202	698 777	
Кредити, що надані фізичним особам, млн. грн.	153 633	268 857	222 538	186 540	174 650	161 775	167 773	
Довгострокові кредити, млн. грн.	291 963	507 715	441 778	420 061	426 430	394 246	468873	
з них: довгострокові кредити суб'єктам господарювання, млн. грн.	156 355	266 204	244 412	262 199	290 348	276 683	333091	
Питома вага довгострокових кредитів у кредитному портфелі, %	60,2	64,1	59,1	55,6	51,7	48,4	51,4	
Питома вага довгострокових кредитів суб'єктам господарювання у кредитному портфелі, %	32,2	19,7	20,9	20,7	18,9	19,2	36,5	
Прострочена заборгованість за кредитами, млн. грн.	6357	18015	69935	84 851	79 292	72 520	70 177	
Питома вага проблемних кредитів у кредитному портфелі, %	1,3	2,3	9,4	11,9	9,6	8,9	7,7	
Резерв за активними операціями, млн. грн.	201 88	484 09	122 433	148 839	157 907	141 319	131 252	
Відношення резервів за активними операціями до кредитного портфеля, %	4,2	6,1	16,4	19,7	19,1	17,3	14,4	
Рентабельність активів, %	ROA	1,5	1,03	-4,38	-1,45	-0,76	0,45	0,12
Рентабельність капіталу, %	ROE	12,67	8,51	-32,52	-10,19	-5,27	3,03	0,81
Чиста процентна маржа, %		5,03	5,30	6,21	5,79	5,32	4,51	3,83
Чистий спред, %		5,31	5,18	5,29	4,84	4,51	3,75	3,45
Результат діяльності, млн. грн.	6 620	7 304	-38 450	-13 027	-7 708	4 899	1 436	

* складено за матеріалами НБУ

У дисертації здійснено оцінку впливу фінансової кризи на показники діяльності вітчизняних банків та виявлено основні чинники погіршення ефективності їх функціонування. Доведено, що від якісного розподілу кредитних вкладень значною мірою залежить рівень отриманих доходів банків, а це означає, що від ефективності управління кредитним портфелем, а саме формування оптимального співвідношення між прибутковістю та ризиковістю включених у

нього кредитів, залежатиме й подальший розвиток банківської системи країни. З огляду на це в роботі побудовано економіко-математичну модель оптимізації структури кредитного портфеля в умовах невизначеності соціально-економічного та інвестиційного середовища. Обґрунтовано, що її практичне застосування в банках дозволить не лише приймати зважені управлінські рішення, а й найбільш оптимально розподілити ресурси між видами кредитів таким чином, щоб кредитний портфель був збалансованим за розмірами прибутку та втрат. Це дасть змогу забезпечити запланований рівень доходу від кредитної діяльності банку та підвищити рівень управління кредитним ризиком, адже прийняті на основі моделі управлінські рішення сприятимуть переорієнтації кредитування у найбільш ефективні кредитні проекти.

У роботі також проаналізовано попередній, основний і заключний етапи управління ризиком кредитного портфеля, в межах яких виокремлено відповідні елементи такого управління (аналіз, ідентифікація, оцінка кредитного ризику тощо). Доведено, що дотримання послідовності та ретельності проведення зазначених етапів є необхідною умовою покращення ефективності управління кредитним ризиком банку та зменшення ймовірності непередбачених втрат від його реалізації.

Розділ 3 «Перспективи удосконалення системи управління кредитним ризиком банку» містить обґрунтування концептуальних засад та шляхів удосконалення інструментів управління кредитним ризиком банку, оцінку впливу НБУ на банківські кредитні операції та рівень їх ризиковості в контексті забезпечення ефективності банківської діяльності.

Доведено, що необхідною умовою реалізації стратегічних цілей кредитної політики банку є розробка концепції управління кредитним ризиком, що виступає основним документом, який регламентує дії банківського менеджменту й працівників у процесі прийняття кредитного ризику. Її структура відображає ряд послідовних етапів, направлених на досягнення банком цілей діяльності за допомогою здійснення якісної системи управління кредитним ризиком, що забезпечує оперативність прийняття управлінських рішень і максимальне врахування конкретних ринкових умов функціонування банків. Перевагою концепції є охоплення всіх організаційних та економічних аспектів діяльності банків щодо управління кредитним ризиком.

Обґрунтовано, що концептуальними положеннями управління кредитним ризиком банку в сучасних умовах є: функціональний розподіл повноважень і рівнів відповідальності при прийнятті рішень щодо видачі кредиту та встановлення меж толерантності до кредитного ризику; врахування динамічності середовища, змін і деформацій кредитних ризиків, що впливає на визначення пріоритетних напрямів кредитування; прийняття кредитного ризику з урахуванням вимог кредитної політики, стратегічного плану банку та нормативних вимог; поширення єдиного розуміння корпоративної культури банку щодо кредитного ризику (культури ризику); систематичний аналіз кредитного ризику з метою ідентифікації нових факторів впливу, підвищення якості його оцінки й аналізу в умовах невизначеності (кредитне стрес-тестування); розробка та регламентація методів моніторингу кредитного ризику; впровадження заходів

внутрішнього контролю, які б дозволили забезпечити дотримання вимог законодавства, нормативно-правових актів, внутрішніх банківських положень і процедур; вдосконалення роботи служби внутрішнього аудиту, незалежної від операційних підрозділів банку і відокремленої від процесів поточного внутрішнього контролю.

У дисертації проаналізовано регулятивний вплив НБУ на банківські кредитні операції і рівень їх ризику. Встановлено, що регулятор може суттєво впливати на кредитну діяльність банків через такі інструменти, як: політика рефінансування, облікова ставка, норма обов'язкових резервів, операції на відкритому ринку, валютна політика, а також встановлення нормативів діяльності та вимог щодо формування резервів для покриття можливих втрат за кредитними операціями. Проте, як показує практика, їх застосування не сприяло зниженню ризиків кредитування. З'ясовано, що в умовах економічної кризи практично всі банки дотримувались регулятивних вимог НБУ, що стосувались управління кредитним ризиком, водночас у них спостерігалася значна частка проблемних кредитів, збільшувались обсяги відрахувань у резерви, показники діяльності набули від'ємних значень. Це дозволило обґрунтувати необхідність удосконалення регулятивної політики центрального банку і запропонувати ряд рекомендацій для підвищення ефективності впливу регулятора на банківське кредитування.

З метою покращення банківської кредитної діяльності у роботі визначено ряд заходів, спрямованих на зниження рівня її ризиковості, а саме: посилення нагляду за позабалансовою, інвестиційною й посередницькою діяльністю банків; контроль над тими із них, які здійснюють сек'юритизацію та активно використовують деривативи; удосконалення нагляду НБУ за внутрішнім рейтингуванням та оцінюванням кредитного ризику.

Також у дисертації наголошується, що важливим напрямком зниження кредитного ризику в сучасних умовах виступає налагоджена та спрямована на превентивність робота із проблемною заборгованістю, тому в роботі розроблено та структуровано алгоритм дії спеціаліста при роботі з проблемними кредитами, що дозволить не лише прийняти найбільш оптимальне рішення в процесі управління, а й уникнути погіршення ситуації через використання індикаторів проблемності.

На основі аналізу зарубіжного досвіду удосконалення інструментів управління кредитним ризиком запропоновано впроваджувати методи гарантування кредитів, що дасть змогу диверсифікувати кредитний ризик банків; розвивати систему страхування кредитного ризику; впровадити кондуїтне рефінансування кредитного портфеля, застосування якого дозволить забезпечити зниження кредитних ризиків коротко- і середньострокового кредитування підприємств; диференціювати маржу з урахуванням кредитного ризику за продуктами, валютами та строками, а також відповідно до терміну співробітництва з банком.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведені теоретичні узагальнення й отримано нове вирішення наукової проблеми, що виявляється у формуванні на концептуальному рівні сукупності підходів до оптимізації організаційно-економічного механізму управління кредитним ризиком банку. Це дало змогу сформулювати загальні теоретичні та практичні висновки, що відображають вирішення основних завдань роботи відповідно до визначеної мети дисертації:

1. Аналіз основних підходів до визначення сутності кредиту та виявлення їх недоліків дали можливість запропонувати власне визначення кредиту як сукупності економічних відносин, що виникають між кредитором та позичальником на добровільній основі з приводу зворотної і платної передачі права на користування тимчасово вільною вартістю на умовах й за термінами, закріпленими у договорі. Уточнення даного визначення дозволило зацентувати увагу на сутнісних ознаках кредиту, що відрізняє його від понять «позика», «позичка», «кредитна діяльність». Кредитний ризик визначено як грошове вираження ймовірності порушення позичальником взятих на себе зобов'язань перед кредитором, що виявляється у неможливості внаслідок дії зовнішніх та внутрішніх чинників дотримання графіку повернення наданої на тимчасовій і платній основі вартості у належних обсягах, що спричиняє недоотримання кредитором запланованого рівня доходів від здійсненої операції. Наведене визначення акцентує увагу на цілі здійснення кредитної операції, а саме на отриманні запланованого рівня доходу, який безпосередньо пов'язаний з ефективною діяльністю банку, що й визначає об'єкт управління кредитним ризиком.

2. Вирішення теоретичних і практичних питань управління кредитним ризиком банку потребує удосконалення наукових підходів до управління індивідуальним кредитним ризиком та управління ризиком кредитного портфеля банку. Необхідність обґрунтування даних дефініцій пов'язана з потребою виокремлення різних інструментів при управлінні кредитним ризиком на зазначених рівнях. Індивідуальний кредитний ризик розглянуто з позиції мети управління ним – як ймовірності невиконання позичальником зобов'язань за кредитною операцією, тобто можливості того, що платежі за кредитом через вплив зовнішніх та внутрішніх факторів проводитимуться з відхиленням від умов кредитного договору. В такому трактуванні акцентується увага на ключових аспектах управління, а саме на зниженні ймовірності неповернення кредитних коштів та втрат, які він може спричинити. Ризик кредитного портфеля визначено як ймовірність незапланованого порушення структури кредитних вкладень, що може спричинити недоотримання доходів і зниження капіталу банківської установи внаслідок неефективної реалізації кредитної політики та порушення умов кредитного договору декількома позичальниками одночасно. Управління ризиком кредитного портфеля спрямоване на підтримку збалансованості кредитного портфеля банку й на мінімізацію можливих втрат від його реалізації.

3. Концептуальний підхід до управління кредитним ризиком банку дозволяє сформулювати порядок дій банківського персоналу, що відображає основні складові відповідної концепції: визначення завдань і принципів відповідно до стратегічних цілей банку; обґрунтування елементів, сформульованих відповідно до завдань; виділення факторів кредитного ризику банку; аналіз індикаторів проблемних кредитів та зміни якості кредитного портфеля; визначення критеріїв оцінки ефективності заходів управління кредитним ризиком. Подальше використання даної концепції в процесі реалізації кредитної політики дозволить організувати кредитування таким чином, щоб втрати від такої діяльності були мінімальними.

4. Дослідження ролі банків у ринковій економіці показало, що їх ефективне функціонування є важливою передумовою забезпечення економічного розвитку країни й підвищення довіри суб'єктів ринку до банківської системи. Це зумовило необхідність виокремлення дефініції ефективності банківської діяльності в понятійному апараті дисертаційної роботи як здатності банку в такий спосіб організувати управління власними активами та пасивами, при якому досягатиметься зниження рівня ризиковості його функціонування, забезпечуватиметься стабільна прибутковість та підвищуватиметься ринкова вартість банківської установи. Обґрунтовано, що кредитні операції забезпечують значну частку доходів банків, тому управління кредитним ризиком є ключовим елементом забезпечення належного рівня їх прибутковості, що виступає показником ефективності банківської діяльності.

5. Процес управління кредитним ризиком у контексті його впливу на ефективність банківської діяльності найбільш доцільно розглядати у рамках організаційно-економічного механізму, виокремлення якого дозволяє визначити організаційні аспекти управління кредитним ризиком та регламентувати дії працівників, залучених до цього процесу, а також забезпечити належні умови високоефективної діяльності банку шляхом чіткої регламентації методики управління кредитним ризиком й раціонального використання кредитних ресурсів з метою забезпечення оперативності прийняття управлінських рішень щодо впливу на кредитний ризик в умовах змінних кредитних потреб клієнтів у динамічному середовищі функціонування. Його складовими елементами є організаційний механізм, що включає нормативно-правове, інституційно-інформаційне, функціонально-структурне, кадрове забезпечення та економічний механізм, що містить техніко-технологічне, управлінсько-реакційне, контрольнo-моніторингове та післяопераційне забезпечення, що в сукупності складають процес управління кредитним ризиком.

6. Основні аспекти виникнення кредитного ризику, відображають дію зовнішніх (форс-мажорного характеру, операційного середовища, регіонів, галузей) і внутрішніх факторів. В межах внутрішніх виокремлено стратегічні (формування організаційної структури, методико-методологічного, інформаційного і юридичного забезпечення, кадрової та кредитної політики, маркетингу, кредитних продуктів і послуг) і тактичні (технологічні, інформаційні)

чинники. Така їх класифікація зумовлена організаційною структурою банку, що пов'язана з управлінням кредитним ризиком, та в зв'язку з цим дозволяє обрати найбільш оптимальні методи управління рівнем ризиковості кредитної діяльності й спростити ідентифікацію кредитного ризику.

7. Результати аналізу регулятивного впливу НБУ на банківські кредитні операції і рівень їх ризику свідчать про те, що застосовані ним інструменти не достатньою мірою сприяють зниженню ризиків кредитування. Тому регулятивна політика центрального банку потребує вдосконалення шляхом застосування політики диференційованого резервування та нормування відповідно до стану кредитного ринку країни; використання інструментів раннього попередження для ідентифікації кредитного ризику; створення нормативно-правового та методологічного поля регулювання банківського функціонування й розвитку інфраструктури фінансового ринку; вдосконалення роботи банків із проблемними кредитами; розширення наглядової функції територіальних управлінь у контексті дотримання банками кредитної політики й оптимальної кредитної стратегії при управлінні кредитним ризиком тощо.

8. Важливим напрямом стимулювання позичальників до розширення співробітництва із банком є підвищення ефективності управління кредитним ризиком через розвиток внутрішньобанківської структури підтримки підприємницького сектору, розширення філійної мережі та створення спеціальних галузевих точок щодо роботи з господарюючими суб'єктами; диференціації маржі з врахуванням кредитного ризику за продуктами, валютами та строками, а також відповідно до терміну співробітництва з банком; розвиток системи страхування кредитних ризиків на основі тантьєми, здійснення кондуїтного рефінансування; урізноманітнення джерел довгострокового залучення ресурсів банками; збільшення набору кредитних продуктів при роботі з корпоративним бізнесом.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Прийдун Л. М. Проблеми та напрями підвищення ефективності роботи банківської системи в умовах євроінтеграційних процесів // Розвиток банківської системи України як основа реалізації стратегії економічного зростання : моногр. / [О. В. Дзюблюк, Б. П. Адамик, Г. Р. Балянт та ін.] ; за ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль : Екон. думка, 2010. – С. 288–300 (21 д. а.). (Особистий внесок: визначення проблем та напрямів підвищення ефективності роботи банківської системи в умовах євроінтеграційних процесів) (0,50 д. а.).

2. Прийдун Л. М. Нормативно-правова база діяльності банківських установ та перспективи її вдосконалення // Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів : моногр. / [О. В. Дзюблюк, Б. П. Адамик, Г. Р. Балянт та ін.] ; за ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль : Астон, 2012. – С. 43–66 (20 д. а.). (Особистий внесок: характеристика

нормативно-правової бази діяльності банківських установ, зокрема спеціального банківського законодавства і регулятивних актів, що стосуються безпосередніх правил здійснення банківських операцій та визначення перспектив їх вдосконалення) (0,52 д. а.).

3. Прийдун Л. М. Система управління банківськими ризиками, їх вплив на стійкість банківських установ та роль центрального банку у їх мінімізації // Грошово-кредитне регулювання у механізмі забезпечення макроекономічної стабілізації і ефективності функціонування банківської системи України : моногр. / [О. В. Дзюблюк, Б. П. Адамик, Г. Р. Балянт та ін.] ; за ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль : Екон. думка, 2013. – С. 296–308 (21 д. а.). (Особистий внесок: обґрунтування системи управління банківськими ризиками, аналіз їх впливу на стійкість банківських установ та визначення ролі центрального банку в їх мінімізації) (1,00 д. а.).

4. Прийдун Л. Розвиток банківської системи в умовах інтеграції економіки України у світове господарство і лібералізації міжнародного руху капіталу / Любов Прийдун, Олександр Дзюблюк // Світ фінансів. – 2008. – № 2. – С. 8–19 (1 д. а.). (Особистий внесок: дослідження сучасного стану розвитку банківської системи України та аналіз особливостей функціонування банків в умовах припливу іноземного капіталу) (0,50 д. а.).

5. Прийдун Л. М. Перспективи оптимізації управління кредитним ризиком з урахуванням банківської практики розвинутих країн / Л. М. Прийдун // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2008. – Вип. 13. – С. 93–99 (0,50 д. а.).

6. Прийдун Л. Бюро кредитних історій у системі заходів щодо оптимізації роботи банків з управління кредитним ризиком / Любов Прийдун // Вісник ТНЕУ. – 2009. – Вип. 1. – С. 117–125 (0,58 д. а.).

7. Прийдун Л. М. Нормативно-правова основа функціонування банківських установ і напрямки її вдосконалення / Л. М. Прийдун, Г. Р. Балянт // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2010. – Вип. 14–15. – С. 3–21 (0,80 д. а.). (Особистий внесок: визначення проблем правового регулювання банківського кредитування в Україні, обґрунтування та узагальнення напрямів його оптимізації) (0,40 д. а.).

8. Прийдун Л. Особливості виникнення кредитного ризику в сучасних умовах та управління проблемною заборгованістю / Любов Прийдун // Світ фінансів. – 2010. – Вип. 3. – С. 39–48 (0,72 д. а.).

9. Прийдун Л. Стрес-тестування кредитного ризику банку: загальна характеристика та особливості практичного застосування / Любов Прийдун // Вісник ТНЕУ. – 2011. – Вип. 2. – С. 67–74 (0,64 д. а.).

10. Прийдун Л. Оцінка зарубіжного досвіду мінімізації рівня проблемної заборгованості у кредитних операціях банків / Любов Прийдун // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2011. – Вип. 16. – С. 201–209 (0,53 д. а.).

11. Прийдун Л. М. Теоретичні аспекти визначення сутності кредитного ризику банку / Л. М. Прийдун // Економічні науки. – 2012. – Вип. 8. – С. 233–244 (0,52 д. а.).

12. Прийдун Л. М. Управління кредитним ризиком як основа забезпечення ефективності банківської діяльності / Л. М. Прийдун // Сталий розвиток економіки. – 2012. – № 2 (12). – С. 307–312 (0,55 д. а.).

13. Прийдун Л. М. Проблеми та перспективи активізації банківського кредитування реального сектору економіки України / Л. М. Прийдун, О. В. Дзюблюк // Проблеми соціально-економічного розвитку регіонів, інфраструктурне забезпечення їх комплексного розвитку на державному та регіональному рівнях: збірник наукових праць ДонДУУ. – 2013. – Т. XIV (Серія «Економіка»). – Вип. 263 – С. 94–100 (0,32 д. а.). (Особистий внесок: визначення окремих напрямів вдосконалення взаємодії банківського та реального секторів на основі зниження ризиковості їх кредитування) (0,18 д. а.).

14. Прийдун Л. М. Оцінка кредитоспроможності корпоративного позичальника як основа оптимізації кредитного ризику банків / Л. М. Прийдун // Фінансово-банківські механізми державного управління економікою України: збірник наукових праць ДонДУУ. – 2012. – Т. XIII (серія «Економіка»). – Вип. 236 – С. 104–115. (0,50 д. а.).

15. Прийдун Л. М. Оптимізація регулятивного впливу Національного банку України на банківські кредитні операції / Л. М. Прийдун // Економічний часопис – XXI. – 2013. – № 5–6 (2). – С. 34–37 (0,66 д. а.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

16. Прийдун Л. М. Роль та значення іноземного капіталу у формуванні структури і розвитку банківської системи України / Л. М. Прийдун, О. В. Дзюблюк // Фінансова політика України: реалії та перспективи розвитку : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 15–16 трав. 2008 р. – Хмельницький, 2008. – Т. 1. – С. 94–96 (0,2 д. а.). (Особистий внесок: обґрунтування позитивних та негативних наслідків припливу іноземного капіталу в банківську систему України) (0,10 д. а.).

17. Прийдун Л. М. Роль БКІ в управлінні кредитними ризиками банків / Л. М. Прийдун // Розвиток банківської системи України як основа реалізації стратегії економічного зростання : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 31 жовт. 2008 р. – Тернопіль, 2008. – С. 140–142 (0,10 д. а.).

18. Прийдун Л. М. Взаємозв'язок кредитного та інших видів ризиків банківської діяльності та їх вплив на ефективну роботу банку / Л. М. Прийдун // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. тез доп. XI Всеукр. наук.-практ. конф., 30–31 жовт. 2008 р. – Суми, 2009. – Т. 2. – С. 101–102 (0,10 д. а.).

19. Прийдун Л. М. Управління кредитним ризиком в банківській діяльності / Л. М. Прийдун // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації : зб. тез доп. Шостої Міжнар.

наук.-практ. конф. молодих вчених, 26–27 лют. 2009 р. – Тернопіль, 2009. – Ч. 2. – С. 169–170 (0,10 д. а.).

20. Прийдун Л. М. Ефективне управління проблемними кредитами як основа оптимізації відносин між банком та позичальником / Л. М. Прийдун // Сучасність, наука, час. Взаємодія та взаємовплив : матеріали Шостої всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 20–22 лист. 2009 р. – К., 2009. – Ч. 2. – С. 46–50 (0,25 д. а.).

21. Прийдун Л. М. Особливості управління проблемними кредитами в умовах кризи / Л. М. Прийдун // Стратегія розвитку України у глобальному середовищі : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., 13–15 лист. 2009 р. – Сімферополь : ВіТроПринт, 2009. – Т. II. – С. 125–127 (0,17 д. а.).

22. Прийдун Л. М. Суть та особливості проведення стрес-тестування для кредитного ризику / Л. М. Прийдун // Україна наукова : матеріали сьомої всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 20–22 груд. 2010 р. – К., 2010. – Ч. 3. – С. 6–9 (0,10 д. а.).

23. Прийдун Л. М. Проблеми та особливості застосування стрес-тестування кредитного ризику в Україні / Л. М. Прийдун // Ефективна монетарна політика як необхідна умова стабільного розвитку банківської системи : зб. тез доп. Міжвуз. наук. конф. студ. та молодих вчених, 29 берез. 2011 р. – Тернопіль, 2011. – С. 72–74 (0,17 д. а.).

24. Прийдун Л. М. Управління кредитним ризиком в сучасних умовах / Л. М. Прийдун // Нові шляхи розвитку країн Вишеградської четвірки та України : зб. тез доп. III Міжнар. інтернет-конф., 8-9 черв. 2011 р. – Луцьк : ВІЕМ, 2011. – С. 182–185 (0,17 д. а.).

25. Прийдун Л. М. Зарубіжна банківська практика управління проблемними кредитами / Л. М. Прийдун // Сучасні тенденції розвитку банківських систем в умовах подолання наслідків світової фінансової кризи : зб. тез доп. Всеукр. наук. інтернет-конф., 31 трав. 2011 р. – Тернопіль, 2011. – С. 122–124 (0,10 д. а.).

26. Прийдун Л. М. Теоретичні аспекти управління кредитним ризиком банку / Л. М. Прийдун // Проблеми формування нової економіки XXI століття : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., 22–23 груд. 2011 р. – Дніпропетровськ, 2011. – Т. 7. – С. 58–60 (0,17 д. а.).

27. Прийдун Л. М. Кредитний ризик банку: суть та значення / Л. М. Прийдун // Сучасна освіта і наука в Україні: традиції та інновації : матеріали XII Всеукр. наук.-практ. заоч. конф., 30–31 січ. 2012 р. – Харків, 2012. – Т. 1. – С. 86–89 (0,17 д. а.).

28. Прийдун Л. М. Проблеми розвитку кредитної діяльності банків України / Л. М. Прийдун // Ефективність функціонування банківської системи України як основа макроекономічної стабілізації : зб. тез доп. Всеукр. наук. конф., 20–21 берез. 2012 р. – Тернопіль, 2012. – С. 128–129 (0,10 д. а.).

29. Прийдун Л. М. Особливості управління кредитним ризиком банків в сучасних умовах / Л. М. Прийдун // Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми : зб. тез доп. XII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 30 берез. 2012 р. – Тернопіль, 2012. – С. 140–141 (0,10 д. а.).

30. Прийдун Л. М. Вплив кредитного ризику на ефективність банківської діяльності / Л. М. Прийдун // Розвиток банківської системи України у контексті глобалізації економічних процесів : зб. тез доп. Всеукр. наук. інтернет-конф., 20 трав. 2012 р. – Тернопіль, 2012. – С. 145–147 (0,17 д. а.).

31. Прийдун Л. М. Проблеми оцінки кредитоспроможності корпоративних позичальників банку / Л. М. Прийдун // Проблеми соціально-економічного розвитку підприємництва : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 8–9 лист. 2012 р. – Дніпропетровськ : Герда, 2012. – С. 143–144 (0,10 д. а.).

32. Прийдун Л. М. Стимулювання кредитної діяльності банків в контексті взаємодії з реальним сектором економіки / Л. М. Прийдун // Реформування банківської системи в контексті глобалізаційних процесів : зб. тез доп. Всеукр. наук. інтернет-конф., 27 лист. 2012 р. – Тернопіль : Вектор, 2012. – С. 175–177 (0,18 д. а.).

33. Прийдун Л. М. Оптимізація регулятивного впливу НБУ на ризиковість банківських кредитних операцій / Л. М. Прийдун // Грошово-кредитне регулювання у механізмі забезпечення макроекономічної стабілізації та ефективності функціонування банківської системи України : зб. тез доп. Всеукр. наук. конф., 19–20 берез. 2013 р. – Тернопіль : Вектор, 2013. – С. 45–47 (0,10 д. а.).

34. Прийдун Л. М. Проблеми та перспективи адаптації положень Базель III в Україні / Л. М. Прийдун, О. В. Дзюблюк // Регіональний розвиток – основа розбудови Української держави : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 9–10 квіт. 2013 р. – Донецьк : ДонДУУ, 2013. – С. 92–97 (0,3 д. а.). (Особистий внесок: обґрунтування основних переваг та недоліків імплементації положень Базеля III в банківську систему України) (0,15 д. а.).

35. Прийдун Л. М. Особливості кредитування реального сектору економіки в сучасних умовах / Л. М. Прийдун // Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України : тези доп. учасників III Наук.-практ. конф., 24 трав. 2013 р. – К. : УБС НБУ, 2013. – С. 67–69 (0,18 д. а.).

36. Прийдун Л. М. Шляхи підвищення ефективності управління кредитним ризиком банку / Л. М. Прийдун // Розвиток банківського бізнесу в умовах глобальної нестабільності : зб. тез доп. Всеукр. наук. інтернет-конф., 5 лист. 2013 р. – Тернопіль : Вектор, 2013. – С. 163–166 (0,10 д. а.).

АНОТАЦІЯ

Прийдун Л. М. Управління кредитним ризиком банку і ефективність банківської діяльності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2013.

Дисертаційна робота присвячена обґрунтуванню теоретичних засад управління кредитним ризиком банків та методичних основ його практичної

реалізації в сучасних умовах. На основі узагальнення наукових досліджень сформульовано основні підходи до визначення поняття кредитного ризику, управління кредитним ризиком, ефективності банківської діяльності. Розглянуто практичні аспекти управління кредитним ризиком в Україні на індивідуальному та портфельному рівнях, визначено особливості його оцінки та методи мінімізації, обґрунтовано його вплив на ефективність банківської діяльності. У роботі запропоновано економіко-математичну модель оптимізації структури кредитного портфеля, яка дозволяє звести до мінімуму втрати від кредитної діяльності банків в умовах невизначеності економічного середовища. Сформульовано поняття та проаналізовано структуру організаційно-економічного механізму управління кредитним ризиком банків.

Запропоновано концепцію управління кредитним ризиком як основу досягнення стратегічних цілей кредитної політики банків та забезпечення ефективності банківської діяльності. Обґрунтовано практичні рекомендації щодо мінімізації рівня кредитного ризику на сучасному етапі розвитку економіки з метою посилення кредитної взаємодії банків та реального сектору. В роботі розглянуто регулятивний вплив центрального банку на банківські кредитні операції і рівень їх ризиковості. Сформульовано рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності банків у процесі управління кредитним ризиком.

Ключові слова: кредит, кредитний ризик, управління кредитним ризиком, ефективність банківської діяльності, кредитний портфель, прибутковість, ризик кредитного портфеля,.

АННОТАЦИЯ

Прийдун Л. М. Управление кредитным риском банка и эффективность банковской деятельности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Тернопольский национальный экономический университет, Тернополь, 2013.

Диссертационная работа посвящена обоснованию теоретических аспектов управления кредитным риском банков и методических основ его практической реализации в современных условиях. На основе обобщения научных исследований сформулированы основные подходы к определению понятия кредитного риска, управления кредитным риском, эффективности банковской деятельности. В работе проанализированы основные аспекты влияния банковского кредитования на хозяйственную деятельность субъектов рынка.

Обоснована необходимость надлежащего управления кредитным риском банка в качестве главной составляющей, которая влияет на результаты его деятельности и определяет эффективность его функционирования. Для этого в работе сформулировано понятие и проанализирована структура организационно-экономического механизма управления кредитным риском банков. Данный механизм сформулирован как система способов, методов и рычагов,

определяющих условия и последовательность организации кредитного риск-менеджмента, которые через систему качественных управленческих решений позволяют обеспечить адаптивность банка к изменениям внешних и внутренних факторов кредитного риска для достижения запланированного уровня доходности кредитных операций и эффективности банковской деятельности.

Рассмотрены практические аспекты управления кредитным риском в Украине на индивидуальном и портфельном уровнях, определены особенности его оценки и методы минимизации, обосновано влияние кредитного риска на эффективность банковской деятельности.

Доказано, что от качественного распределения кредитных вложений в значительной степени зависит уровень полученных доходов банков. Также обосновано, что от эффективности управления кредитным портфелем зависит дальнейшее развитие банковской системы страны. Учитывая это, в работе представлена экономико-математическая модель оптимизации структуры кредитного портфеля, позволяющая свести к минимуму потери от кредитной деятельности банков в условиях неопределенности среды функционирования. Обосновано, что ее практическое применение позволит не только принимать взвешенные управленческие решения, но и наиболее оптимально распределить ресурсы между видами кредитов.

Предложена концепция управления кредитным риском как основа достижения стратегических целей кредитной политики банков и обеспечения эффективности банковской деятельности. Данная концепция представляет собой комплексную систему взаимосвязанных элементов, отражающих действия банковского менеджмента по управлению кредитным риском, и содержит рекомендации по улучшению структурной организации банка в этом процессе. Обоснованы практические рекомендации, касающиеся минимизации кредитного риска на современном этапе развития экономики, что позволит усилить взаимодействие банков и реального сектора в процессе кредитных отношений.

Рассмотрено и проанализировано регулятивное влияние центрального банка на банковские кредитные операции и предложены направления усовершенствования инструментов НБУ с целью снижения уровня их риска.

Ключевые слова: кредит, кредитный риск, управление кредитным риском, эффективность банковской деятельности, кредитный портфель, прибыльность, риск кредитного портфеля.

ANNOTATION

Pryjdun L. M. Risk-management of the Bank and Performance of Banking Activities. – Manuscript.

Thesis for a candidate's degree. Specialty 08.00.08 – money, finance and credit. – Ternopil National Economic University, Ternopil, 2013.

The thesis is devoted to the theoretical basis of banks credit risk management as well as it deals with methodical principles of its practical realization within modern

conditions. On the basis of summarizing scientific researches the basic approaches to the definition of credit risk, credit risk management, efficiency of banking are formulated. The work presents practical aspects of credit risk management in Ukraine at both individual and portfolio levels. The paper also proposes mathematical model of optimizing the credit portfolio structure, which minimizes bank's credit activity losses under uncertainty conditions. The peculiarities of its evaluation and minimization methods are determined as well as its impact on banking activity effectiveness is substantiated. The author analyses the concepts and structure of the organizational and economic mechanism of banks credit risk management.

The paper also proposes the conception of credit risk management as a basis for reaching strategic goals of both banks credit policy and banks effective activity supporting. Moreover the thesis proves the practical recommendations concerning credit risk minimization at the modern stage of economic development in order to strengthen credit interrelation between banks and non-financial sector. Besides the work focuses on regulatory impact of the Central Bank on other banks credit transactions and risk levels. The research work defines the recommendations concerning improving of banks activity effectiveness during the process of credit risk management.

Key words: credit, credit risk, credit risk management, efficiency of banking, credit portfolio, profitability, credit portfolio risk,.

Підписано до друку 23.04.2014 р.
Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов. друк. арк. 0,9. Обл. вид. арк. 1,0.
Зам. № А019-14. Тираж 130 прим.

Видавець та виготовлювач
Тернопільський національний економічний університет
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46004

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК № 3467 від 23.04.2009 р.*

Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ»
вул. Львівська, 3, м. Тернопіль, 46004
тел. (0352) 47-58-72
E-mail: edition@tneu.edu.ua